

KIELITIETEIDEN TOHTORINVÄITÖSKIRJAT SUOMESSA 1902–2001: MÄÄRÄLLISIÄ SUUNTAUKSIA

—
FRED KARLSSON

JOHDANTO

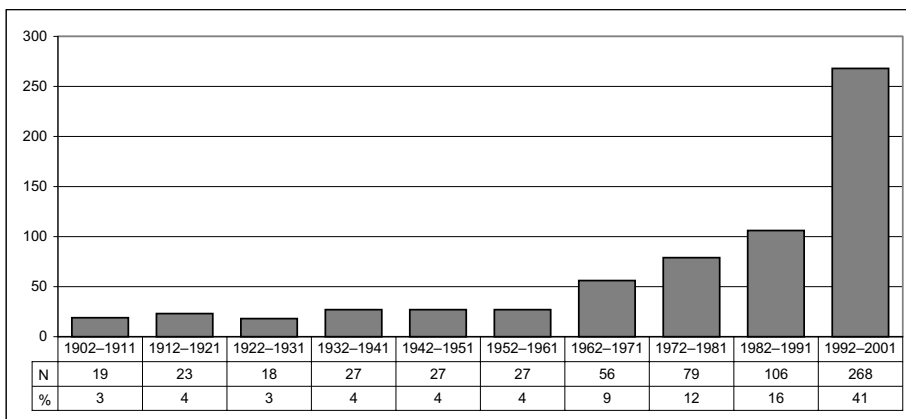
Vuonna 1998 julkaisin selvityksen kielitieteellisten väitöskirjojen määrällisistä suuntauksista alkaen ensimmäisestä, vuonna 1840 tarkastetusta väitöskirjasta, aina kevätlukukauden 1997 loppuun (Karlsson 1998). Tällä pitkällä kaudella tarkastettiin yhteensä 564 väitöskirjaa, joista 1800-luvulla 55. Perusaineistoa on nyt täydennetty väitöskirjoilla, jotka tarkastettiin syyslukukaudesta 1997 vuoden 2001 loppuun asti. Kielitieteellisiä väitöskirjoja oli vuodenvaihteeseen 2001–2002 mennessä kertynyt vuodesta 1840 laskien kaikkiaan 708, joista 650 (92 %) kaudella 1902–2001 ja 175 (25 %) viisivuotiskaudella 1997–2001.

Tarkoitukseni on tässä tehdä selkoa toisaalta yleispiirteisesti koko 1900-luvun määrällisistä suuntauksista, toisaalta seikkaperäisemmin viimeaikaisista suuntauksista. Toivon, että tiedoista olisi hyötyä tutkijakoulutuksen suunnittelussa.¹

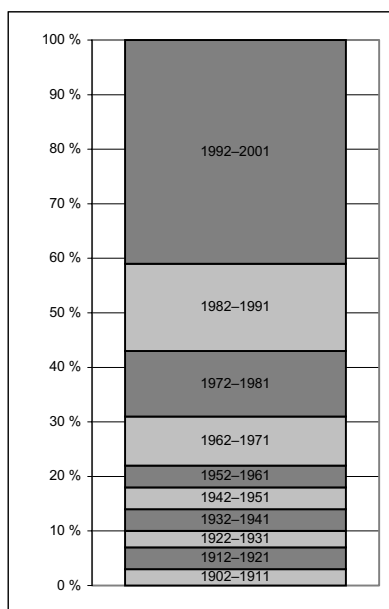
¹ Kiitän FM Katja Mäntylää, joka on kerännyt tarvittavat tiedot yliopistojen humanistisilta tiedekunnilta ja laitoksilta. Kiitän myös tutkijakoulu Langnetia, jonka rahoituksen turvin tämä voitiin tehdä.

KOKONAISMÄÄRÄT

On mielenkiintoista nähdä, miten kymmenvuotiskausittain tarkasteltuna tohtoreiden määrä pysyi täsmälleen samana 1930-, 1940- ja 1950-luvuilla. Viime vuosikymmenien kasvu vuodesta 1960 alkaen on erittäin huomattavaa. Määrä kaksinkertaistui 1960-luvulla, kaksinkertaistui taas seuraavalla 20-vuotiskaudella vuoteen 1991 tultaessa, ja kasvoi peräti 2,5-kertaiseksi vuosina 1992–2001. Taulukon 1 prosentiosuudet kuviossa 1 ovat paljon puhuvia:

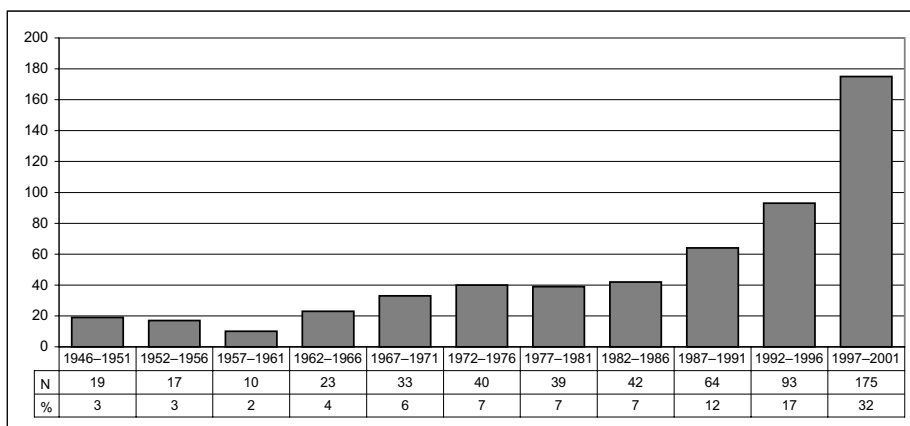
Taulukko 1. Väitösten määrät (N) kymmenvuotiskausittain 1902–2001.

Kuvio 1. Prosentiosuudet kymmenvuotiskausittain.

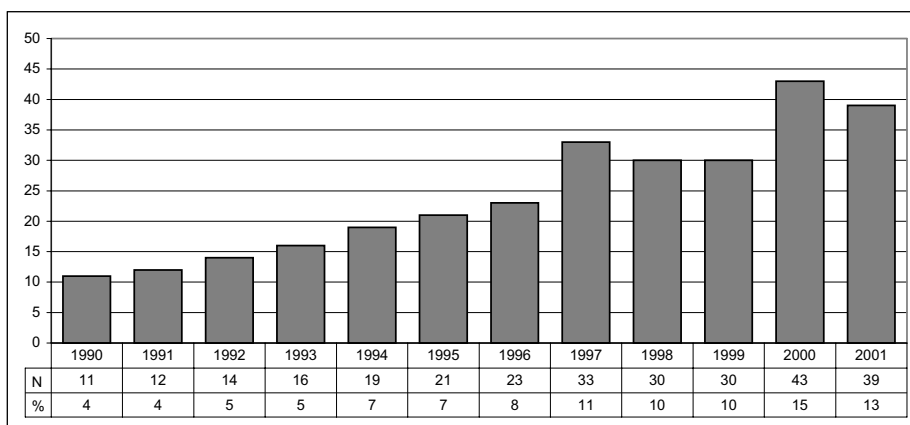
Taulukko 2 osoittaa viisivuotiskausittain, kuinka kielitieteellisten väitöskirjojen kokonaismäärä kasvoi sotien jälkeisenä aikana vuosina 1946–2001.

Määrä laski viisivuotiskausittain hiljalleen 1960-luvulle tultaessa: sodan vaikutukset henkiseen elämään ovat pitkällisiä. Tämän jälkeen väitöskirjoja valmistui enemmän. Merkille pantava vaihe ovat tutkinonuudistuksen vuodet 1972–1986, jolloin väitöskirjojen määrä ei kuitenkaan kasvanut. Vuoden 1987 jälkeen kasvu on kiihtynyt siten, että kaudella 1992–1996 väitöskirjoja valmistui melkein 1,5 kertaa niin paljon kuin edellisellä viisivuotiskaudella, ja vuosina 1997–2001 määrä melkein kaksinkertaistui. Sotien jälkeisistä väitöskirjoista kolmasosa on tarkastettu vuonna 1997 tai myöhemmin.

Taulukko 2. Väitösten määrät viisivuotiskausittain 1946–2001.

Taulukko 3 osoittaa vuotuiset määrät 1990–2001. Määrä kasvoi joka vuosi vuoteen 1997 saakka. Vuosina 1997–1999 pysyttiin noin 30 väitöskirjassa vuosittain, mutta vuonna 2000 tapahtui selvä hypähdys 40:n tuntumaan, jossa melkein pysyttiin 2001.

Taulukko 3. Väitösten määrät (N) 1990–2001.

ALOITTAISET MÄÄRÄT

Taulukko 4 osoittaa väitösten määrät kymmenvuotiskausittain 1902–2001. Useilla aloilla on kaudella 1992–2001 valmistunut ainakin kaksi kertaa enemmän tohtoreita kuin vuosina 1982–1991. Näin on erityisesti fennistiikassa, anglistiikassa, nordistiikassa (melkein), latinassa, rusistiikassa (melkein nelinkertaisesti) ja yleisessä kielitieteessä. (Rusistiikan huomattava kasvu on suurimmalta osin kohdistunut kirjallisiin aiheisiin.) Suurin harppaus on soveltavassa kielitieteessä, josta uutena aineena on valmistunut 15 tohtoria vuosina 1992–2001, ja romanistiikassa, jonka tulos on 13 tohtoria eli melkein yhtä paljon kuin edeltävien 30 vuoden aikana. Myös germanistiikan tohtorimäärä on kasvanut huo-

VUODET	FIN	ENG	NOR	GER	LAT	RUS	ROM	SUG	YKT	KRE	FON	SOV	ORI	IMS
1902–1911	1	0	2	1	2	0	6	2	0	3	0	0	0	0
1912–1921	4	0	2	3	4	2	1	4	0	0	2	0	0	0
1922–1931	2	0	1	1	4	0	2	4	0	2	1	0	0	0
1932–1941	2	1	7	1	4	0	4	3	0	1	1	0	0	1
1942–1951	7	4	2	4	1	0	3	0	0	0	0	0	2	4
1952–1961	3	3	4	3	3	2	2	1	0	4	0	0	1	0
1962–1971	9	8	3	8	2	0	5	5	0	3	4	0	2	1
1972–1981	19	10	13	7	6	2	6	2	2	2	6	0	1	1
1982–1991	26	18	14	9	6	8	1	5	6	1	1	0	0	2
1992–2001	53	45	27	15	15	30	13	4	12	3	2	15	7	2
summa	126	89	75	52	47	44	43	30	20	19	17	15	13	11

VUODET	ASS	SLA	EKT	PUH	LOG	SAN	ALT	IAA	SAA	KTE	AFR	VKT	BAL
1902–1911	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
1912–1921	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
1922–1931	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1932–1941	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1942–1951	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1952–1961	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1962–1971	3	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0
1972–1981	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1982–1991	0	3	0	1	0	2	1	0	2	0	0	0	0
1992–2001	2	1	5	4	5	0	0	3	1	2	1	1	0
summa	8	7	5	5	5	4	4	3	3	2	1	1	1

Taulukko 4. Väitösten aloittainen määrä kymmenvuotiskausittain 1902–2001 (N=650). Käytetyt lyhenteet ovat FIN = fennistiikka, ENG = anglistiikka, NOR = nordistiikka, GER = germanistiikka, LAT = latinan kieli, RUS = rusistiikka, ROM = romanistiikka, SUG = fennougristiikka, YKT = yleinen kielitiede, KRE = kreikkalainen filologia, FON = fonetiikka, SOV = soveltava kielitiede, ORI = orientalistiikka, IMS = itämerensuomalainen kielen tutkimus, ASS = assyriologia, SLA = slavistiikka, EKT = englannin kääntäminen ja tulkkaus, PUH = puheviestintä, LOG = logopedia, SAN = sanskrit ja indologia, ALT = altaistiikka, IAA = Itä-Aasian tutkimus, SAA = saamen kieli, KTE = kieliteknologia, AFR = afrikanistiikka, VKT = venäjän kääntäminen ja tulkkaus, BAL = baltologia.

▷

mattavasti yhdeksästä viiteentoista. Määrä näyttää pysyneen samana tai laskeneen eräissä perinteikkäissä aineissa kuten fennougristiikassa, itämerensuomalaisessa kielentutkimuksessa, slavistiikassa ja indologiassa. Selvimmin laskussa on fonetiikka, jonka tohtoreita valmistui vuosina 1982–2001 vain kolme, kun niitä vuosina 1962–1981 valmistui kymmenen. Orientalistiikka on sen sijaan vuosina 1992–2001 tuottanut seitsemän tohtoria eli enemmän kuin koko 90-vuotiskaudella 1902–1991.

Merkittävä aluelaajennus vuosina 1992–2001 on ollut uusien soveltavien tai soveltamiseen painottuvien alojen vahva esiinmarssi. Näitä ovat soveltava kielitiede (15), englannin kääntäminen ja tulkkaus (5), logopedia (5), puheviestintä (4), kieliteknologia (2) sekä venäjän kääntäminen ja tulkkaus (1), yhteensä 32/268 eli 12 % (vrt. taulukkoon 1 s. 69).

Kauden 1992–2001 määrällisen tuotoksen perusteella kielitieteelliset aineet jakaantuvat neljään selvään ryhmään: (i) noin 50 väitöskirjaa (fennistiikka, anglistiikka), (ii) noin 30 (nordistiikka, rusistiikka, soveltavat alat yhteen laskettuina), (iii) 10–15 (germanistiikka, latina, romanistiikka, yleinen kielitiede) ja (iv) vähemmän kuin 7 (muut 13, joista melkein kaikilla on vähemmän kuin 5). Jos soveltavia aloja tarkastellaan yksittäisinä aineina erikseen, ryhmissä on aineita seuraavasti: (i) 2, (ii) 2, (iii) 5, (iv) 18.

VÄITTELIJÖIDEN IKÄ VÄITTELYVUONNA

Viereisen sivun taulukosta 5 näkyy, että väittelijöiden keski-ikä on noussut runsaalla 10 vuodella 1900-luvun kuluessa (väittelyiät on tässä määritetty mekaanisesti vähentämällä syntymävuosi väittelyvuodesta, kronologinen ikä väittelyhetkellä voi tietenkin poiketa tästä vuoden verran). 20 viime vuotta väittelyiän mediaani on ollut 40 vuotta tai vähän yli ja väittelyiän keskiarvo 42 vuotta. Viime vuosinakaan väittelijät eivät näy nuorentuneen, vaikka tätä on usein arveltu ja jopa toivottukin. Myös maksimi- ja minimi-iat ovat olleet kasvamaan päin.

Kaikkien aikojen vanhin kielitieteellinen väittelijä on romanisti Heikki Impivaara, joka väitteli Turun yliopistossa 87-vuotiaana 1963. Fennisti Ebba Askonen väitteli 78-vuotiaana Oulun yliopistossa 2001. Viiteentoista vuoteen kukaan ei ole väitellyt alle 28-vuotiaana. Sotien jälkeen vain yksi on väitellyt 26-vuotiaana, etruskologi Jorma Kaimio Helsingin yliopistossa 1972. 27-vuotiaana ovat sotien jälkeen väitelleet Nils Erik Enkvist, Jussi Aro, Ilpo Tapani Piirainen ja Asko Parpola. Ennen sotia väittelemisen jopa 24-vuotiaana ei ollut aivan harvinaista (24-vuotiaita olivat Erik Ahlman, Emil Öhmann ja Armas Salonen).

VÄITTELIJÖIDEN SUKUPUOLI

Taulukossa 6 äärimmäisenä oikealla oleva sarake osoittaa naisten osuuden väitöskirjoista olleen sotien jälkeen vuoteen 1970 noin 20–25 %, paitsi vuosina 1957–1961, jolloin ei väitellyt yhtään naista. 1970-luvulla naisten osuus nousi kolmannekseen, 1980-luvun keskivaiheilla puoleen ja vuoden 1990 jälkeen yli 60 prosenttiin, johon se näyttää vakiintuneen.

KAUSI	N	K-ARVO	MEDIAANI	MAX	MIN
1997–2001	175	42	40	78	28
1992–1996	93	42	43	67	28
1987–1991	64	42	41	63	28
1982–1986	42	40	40	52	27
1977–1981	39	38	36	57	29
1972–1976	40	37	37	56	26
1967–1971	33	37	35	60	27
1962–1966	23	39	34	87	29
1957–1961	10	38	38	50	31
1952–1956	17	38	39	49	27
1947–1951	15	36	36	44	29
1942–1946	12	39	36	54	28
1937–1941	17	36	35	58	24
1932–1936	10	35	32	50	27
1927–1931	9	36	37	44	25
1922–1926	9	36	34	44	27
1917–1921	10	31	29	45	24
1912–1916	13	32	30	44	24
1907–1911	8	30	30	38	25
1902–1906	11	32	29	50	25
summa	650				

Taulukko 5. Väittelijöiden keskiarvo- ja mediaani-ikä sekä nuorin (min) ja vanhin (max) viisivuotiskausittain 1902–2001.

KAUSI	N (M)	MED (M)	MED (N)	N (N)	N (M+N)	N (%)
1997–2001	69	41	40	106	175	61
1992–1996	36	40	44	57	93	61
1987–1991	22	39	42	42	64	66
1982–1986	22	40	40	20	42	48
1977–1981	28	36	38	11	39	28
1972–1976	27	36	38	13	40	33
1967–1971	27	34	37	6	33	18
1962–1966	17	33	41	6	23	26
1957–1961	10	38	0	0	10	0
1952–1956	14	37	44	3	17	18
1947–1951	12	36	39	3	15	20
summa	284			267		

Taulukko 6. Naisten (n) ja miesten (m) suhteelliset osuudet ja mediaaniväittelyikä (med).

Naisten mediaani-ikä väittelyhetkellä oli pitkään selvästi korkeampi kuin miesten, mutta kaudella 1997–2001 näyttää tapahtuneen tasoittuminen jopa siten, että naisten mediaaniväittelyikä on 40 vuotta ja miesten 41.

YLIOPISTOKOHTAISET MÄÄRÄT

Melkein kaikki yliopistot ovat nostaneet tohtoreiden määrän ainakin kaksinkertaiseksi kaudella 1992–2001 edelliseen kymmenvuotiskauteen verrattuna. Kaikkein suurinta suhteellinen kasvu on ollut uusissa yliopistoissa, erityisesti Vaasan ja Joensuun yliopistoissa. Määrällisesti ajatellen yliopistot jakautuvat kolmeen selvään ryhmään, erityisesti, kun tarkastellaan vuosien 1992–2001 tuotosta: Helsinkiin, Jyväskylään ja muihin.

KAU- SI	YLI- OP.	HY	JY	TUY	ÅBO	TAY	OY	JOY	VY	SUMMA
1902–1911		19	0	0	0	0	0	0	0	19
1912–1921		23	0	0	0	0	0	0	0	23
1922–1931		15	0	2	1	0	0	0	0	18
1932–1941		27	0	0	0	0	0	0	0	27
1942–1951		22	0	2	3	0	0	0	0	27
1952–1961		24	0	1	2	0	0	0	0	27
1962–1971		39	4	8	5	0	0	0	0	56
1972–1981		44	10	11	7	4	3	0	0	79
1982–1991		57	11	14	4	10	6	3	1	106
1992–2001		108	46	21	17	23	14	19	20	268
summa		378	71	59	39	37	23	22	21	650

Taulukko 7. Yliopistokohtaiset määrät kymmenvuotiskausittain 1902–2001. Käytetyt lyhenteet ovat HY = Helsingin yliopisto, JY = Jyväskylän yliopisto, TUY = Turun yliopisto, ÅBO = Åbo Akademi, TAY = Tampereen yliopisto, OY = Oulun yliopisto, JOY = Joensuun yliopisto, VY = Vaasan yliopisto.

KORKEINTAAN 65-VUOTIAIDEN TOHTOREIDEN IKÄ VUONNA 2001 ALOITTAIN

Viereisen sivun taulukko 8 osoittaa ikäryhmittäin, montako 65-vuotiasta tai nuorempaa tohtoria aloittain on vuonna 2001. Mukana ovat siis vuonna 1937 tai myöhemmin syntyneet, jotka periaatteessa voisivat olla työelämässä (tosiasiassa eräät heistä ovat siirtyneet eläkkeelle 63-vuotiaina). Viimeisessä sarakkeessa »vrt. -97» ovat vertailutiedot vuodelta 1997 (Karlsson 1998: 45).

Vuoden 2001 lopussa Suomen työmarkkinoilla oli 418 kielitieteen tohtoria. Yksikään heistä ei ollut alle 30-vuotias. 30-vuotiaita oli 2, 31-vuotiaita 3, 32-vuotiaita 7 ja 33-vuotiaita 5. 40-vuotiaita tai nuorempia tohtoreita oli vuonna 2001 runsaat 90. Ainekohtaiset erot ovat huomattavia. Alle 41-vuotiaita ei foneetikoista eikä kreikkalaisista ja slaavilai-

ALA	IKÄ	21–25	26–30	31–35	36–40	41–45	46–50	51–55	56–60	61–65	SUMMA	VRT. -97
FIN		0	0	7	13	13	5	19	16	8	81	70
ENG		0	0	10	7	11	10	11	12	8	69	47
NOR		0	0	2	10	2	4	5	17	9	49	38
GER		0	0	1	0	4	6	5	9	4	29	27
LAT		0	0	2	3	7	4	2	2	3	23	16
RUS		0	0	5	5	3	7	11	6	1	38	20
ROM		0	0	1	2	3	3	7	2	1	19	13
SUG		0	0	0	2	1	4	2	1	1	11	11
YKT		0	1	0	3	4	4	2	6	0	20	10
KRE		0	0	0	0	1	0	2	4	1	8	6
FON		0	0	0	0	2	0	3	2	2	9	11
SOV		0	1	2	1	2	2	2	1	0	11	
ORI		0	0	0	3	2	1	0	2	0	8	6
IMS		0	0	0	1	1	0	0	1	2	5	5
ASS		0	0	0	1	1	0	0	1	0	3	
SLA		0	0	0	0	1	2	0	2	1	6	4
EKT		0	0	1	2	0	1	1	0	0	5	
PUH		0	0	2	0	1	1	1	0	0	5	5
LOG		0	0	0	2	0	2	0	1	0	5	
SAN		0	0	0	0	0	1	1	1	0	3	
ALT		0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
IAA		0	0	1	0	1	1	0	0	0	3	
SAA		0	0	0	0	0	1	1	1	0	3	
KTE		0	0	0	2	0	0	0	0	0	2	
AFR		0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	
VKT		0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	
BAL		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
summa		0	2	34	58	60	59	77	87	41	418	

Taulukko 8. Vuonna 1937 tai myöhemmin syntyneiden tohtorien ikäryhmäjakauma vuonna 2001.

sista filologeista ole yhtään, germanisteista heitä on 1, fennougristeista 2, fennisteistä 20, anglisteista 17. Suurin ryhmä on vuoden 1945 kahta puolen syntyneet 56–60-vuotiaat eli suuret ikäluokat.

Taulukko 8 ottaa huomioon sekä eläkkeelle siirtymiset että tohtoreiden uustuotannon. Kaksi viimeistä saraketta osoittavat anglistiikan ja rusistiikan kasvattaneen tohtorimääränsä näissä suhteissa suhteellisesti eniten vuosien 1997 ja 2001 välillä. Myös nordistiikka, fennistiikka, romanistiikka, latina ja yleinen kielitiede ovat selvästi nostaneet tätä lukua, germanistiikka vain niukasti. Fennougristiikka ja itämerensuomalainen kielentutkimus ovat samoissa luvuissa kuin 1997. Fonetikan tohtorimäärä ainoana näyttää laskevan.

Vuoden 2001 lopun Suomessa väitelleistä 418 tohtorista 213 on mukana työmarkkinoilla vielä vuonna 2015, korkeintaan 65-vuotiaina. Kuten taulukko 8 osoittaa, nykyisistä runsaat 200 tohtoria siirtyi eläkkeelle vuosina 2002–2014 (sarakkeet 51–55, 56–60,

61–65). Jos vuosina 2002–2014 valmistuisi vuosittain keskimäärin 35 tohtoria, uusien tohtoreiden määrä olisi 455. Vuonna 2015 työmarkkinoilla olevien, kotimaassa väitelleiden tohtoreiden yhteismäärä olisi siis noin 670. Lisäksi tulee ainakin 50 ulkomailla väitellyttä.

Yhdistelemällä taulukkojen 4 ja 8 lukuja ja niiden osoittamia suuntauksia voidaan alakohtaisesti summittaisesti arvioida, paljonko tohtoreita on vuonna 2015. Esimerkiksi fennistiikan nykyisistä 81 tohtorista yli 40 siirtyy eläkkeelle, mutta uusia tulee ainakin 75, vaikka olettaisi varovaisestikin, että tahti jatkuu samana kuin 1992–2001. Fennistiikan tohtoreita olisi tämän mukaan vuonna 2015 noin 115. ■

LÄHDE

KARLSSON, FRED 1998: *Kielitieteiden väitöskirjat Suomessa 1840–1997*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 29. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Yleisen kielitieteen laitos, PL 9, 00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: fred.karlsson@helsinki.fi

KOTIKIELEN SEURAN KEVÄTOHJELMA

Perjantaina **14. maaliskuuta** klo 19.15
Seuran esimies, professori **Pirkko Nuolijärvi**:
»Puhutun kielen variaatio televisiokeskustelussa».
Lisäksi käsitellään vuosikokousasiat.
(Tieteiden talon salissa 104.)

Torstaina **24. huhtikuuta** klo 19.15
professori **Heikki Paunonen**:
»Helsinkiläisiä puhujaprofileja».
(Tieteiden talon salissa 505.)

Tilaisuuksiin on vapaa pääsy.
TERVETULOA!